

Міністерство освіти і науки України
Кіровоградський національний технічний університет

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки та організації виробництва

**ОБГРУНТУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ
ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ .**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до вивчення дисципліни студентами
денної та заочної форм навчання
спеціальності 6.030504 “Економіка підприємства”

Кіровоград – 2015

Міністерство освіти і науки України
Кіровоградський національний технічний університет

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки та організації виробництва

**ОБГРУНТУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ
ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ .**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до вивчення дисципліни студентами
денної та заочної форм навчання
спеціальності 6.030504 “Економіка підприємства”

Затверджено
на засіданні кафедри
“Економіки і організації виробництва”
Протокол № 1 від 31.08.2015 р.

Кіровоград – 2015

Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків. Методичні вказівки до вивчення дисципліни студентами денної та заочної форм навчання спеціальності 6.030504 “Економіка підприємства”. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 36 с.

Укладач: О. С. Чумаченко, к.т.н., доцент.

Рецензент: Л. М. Романюк, канд. екон. наук, доц.

© КНТУ, 2015 рік

© Чумаченко О.С., 2015 рік

Вступ

Мета вивчення дисципліни: формування знань і навичок стосовно обґрунтування господарських рішень з різним ступенем невизначеності та ризику; ознайомлення слухачів із технологією прийняття рішень, основами сучасної економічної ризикології та на основі набутої систематизованої інформації сформувати комплексну систему знань і практичних навичок обґрунтування господарських рішень із різним ступенем невизначеності та ризику.

Предмет дисципліни: господарські рішення та пов'язані з ними ризики на підприємстві.

Завдання:

- засвоїти основні принципи обґрунтування різних видів господарських рішень, методичних підходів по аналізу ризику та управління ним;
- оволодіти навичками самостійно здійснювати аналіз, ідентифікацію та оцінювання ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси.
- усвідомити, що економічні процеси зазнають впливу некерованих чинників та відбуваються в умовах невизначеності, конфліктності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття економічних рішень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні поняття, категорії обґрунтування господарських рішень та оцінки підприємницьких ризиків;
- сучасні методи й моделі розробки, обґрунтування та прийняття господарських рішень;
- основні принципи й підходи до обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;
- методичні основи кількісного та якісного аналізу підприємницьких ризиків;
- теоретичні аспекти ризик-менеджменту та напрями регулювання підприємницьких ризиків.

вміти:

- визначати оптимальні форми подання та реалізації господарських рішень;
- розробляти й обґрунтовувати господарські рішення на основі комплексу методів і моделей, системи показників економічного обґрунтування рішень;
- обґрунтовувати вибір оптимального господарського рішення в умовах невизначеності та ризику;
- аналізувати ефективність інвестиційних і фінансових рішень;
- здійснювати ідентифікацію, аналіз та оцінювання ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси;
- визначати напрями та методи регулювання господарських ризиків на підприємстві.

1. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

1.1. Поняття господарських рішень та їх ознаки. Сутність господарських рішень. Класифікація господарських рішень. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення.

1.2. Способи формалізації та реалізації господарських рішень. Визначення оптимальних форм подання та реалізації господарських рішень.

1.3. Якість та ефективність господарських рішень. Основні параметри та показники якісного рішення. Умови забезпечення якості господарського рішення. Види ефективності господарських рішень. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

2.1. Процес прийняття рішень та його елементи. Необхідність прийняття господарських рішень. Етапи та процедури процесу прийняття рішень. Стилі прийняття рішень. Основні способи прийняття рішень.

2.2. Основні моделі та засоби прийняття рішень. Методи, що використовуються для формалізації моделей прийняття господарських рішень.

2.3. Характер та умови прийняття господарських рішень. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень. Основні чинники, що впливають на прийняття рішення. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Характеристика видів контролю.

2.4. Закони й закономірності, що впливають на прийняття рішень. Загальні закони управління людиною. Закон інерційності людських систем. Закони зв'язку з зовнішнім середовищем. Соціально-психологічні та біопсихічні закони.

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

1.1. Методи розробки господарських рішень, засновані на використанні математичних моделей. Аналітичні, статистичні та математичні методи.

1.2. Методи експертних оцінок. Види експертних оцінок. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи. Ділові й організаційно-діяльнісні ігри. Метод сценаріїв. Сутність і види методу «дерево цілей».

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

4.1. Методичні основи обґрунтування господарських рішень.

4.2. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень.

4.3. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень.

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

5.1. Прогнозування та аналіз господарських рішень. Основні завдання прогнозування. Головні принципи прогнозування господарських рішень.

5.2. Сутність та принципи аналізу господарських рішень.

5.3. Методи аналізу господарських рішень та їхній інструментарій. Сфери застосування методів та інструментів прийняття господарських рішень.

Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

- 6.1. Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності.
- 6.2. Сутність невизначеності та основні причини її появи.
- 6.3. Видова класифікація невизначеності.
- 6.4. Урахування чинника невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

- 7.1. Критерії (правила) обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та їх характеристика.
- 7.2. Матриця прибутків і матриця витрат, особливості їх побудови.

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень

- 8.1. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень. Аксиоми раціональної поведінки. Лотерея, її детермінований еквівалент, премія за ризик та страхова сума. Умови схильності, несхильності, байдужості до ризику. Приклади функцій корисності.
- 8.2. Методика побудови функції корисності.

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

- 9.1. Ризик у діяльності суб'єкта господарювання. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Ризик і невизначеність. Основні риси підприємницького ризику. Чинники впливу на ступінь ризику. Функції ризику в підприємницькій діяльності.
- 9.2. Класифікація підприємницьких ризиків. Характеристика підприємницьких ризиків за сферою їхнього походження та ступенем впливу на результати діяльності підприємств.

Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику

- 10.1. Характеристика критеріїв прийняття рішень за умов ризику.
- 10.2. Приклади обґрунтування господарських рішень в умовах ризику.

Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях

- 11.1. Особливості прийняття рішень у конфліктних ситуаціях.
- 11.2. Сутність теорії ігор. Система понять теорії ігор. Чиста та змішана стратегії.

Тема 12. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику

- 12.1. Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

12.2. Сутність фінансових рішень. Прийняття фінансових рішень за умов ризику. Портфелі Г. Марковіца і Р. Гобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків

13.1. Сутність кількісного та якісного аналізу підприємницького ризику.

13.2. Якісний аналіз підприємницьких ризиків. Характеристика основних зон ризику. Причини виникнення основних видів господарських ризиків.

Сутність політичних ризиків та їх вплив на поведінку суб'єктів господарювання. Оцінювання ступеня політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку.

Соціальні ризики як наслідок соціального напруження, їх передбачення та вплив на діяльність підприємств.

Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків. Ризики, що виникають у результаті невирішеності проблем щодо забезпечення прав власності, та причини їх виникнення. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.

Виробничі ризики. Джерела ризиків НДДКР, безпосередньо виробничих і постачальницьких ризиків. Причини та різновиди транспортних ризиків.

Комерційні ризики. Джерела виникнення безпосередньо реалізаційних ризиків; ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг); ризиків непередбаченої конкупентії.

Фінансові ризики. Причини виникнення ризиків, пов'язаних з укладенням капіталу (інвестиційні ризики); ризиків незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням; ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей; ризиків непередбачення витрат і перевищення кошторису витрат на виробництво.

Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків

14.1. Кількісний аналіз підприємницьких ризиків. Імовірні втрати у процесі здійснення підприємницької діяльності. Ступінь ризику. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику. Крива ризику та процес її побудови.

14.2. Методи кількісного оцінювання ризиків. Переваги й недоліки основних методів кількісного оцінювання підприємницьких ризиків. Методи оцінювання ризикованості інвестиційних проектів. Переваги й недоліки методів кількісного оцінювання ризику інвестиційних проектів. Аналіз варіабельності прибутку.

Тема 15. Основи ризик-менеджменту

15.1. Необхідність управління ризиками господарської діяльності. Сутність ризик-менеджменту. Структурна схема ризик-менеджменту. Функції керованої та керуючої підсистем управління ризиками. Відділ з управління підприємницькими ризиками. Процес управління ризиками господарської діяльності на підприємстві та характеристика його етапів.

Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику

16.1. Основні напрями й методи впливу на ступінь ризику господарювання. Уникнення та компенсація ризику. Збереження та передавання ризику. Хеджування та страхування ризиків.

16.2. Методи зниження ступеня ризику. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Модуль «імовірність виникнення втрат/рівень збитків» для пошуку рішення щодо оптимізації ступеня ризику.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лб	інд	с.р.		л	п	лб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень	7	2	1			4		1				6
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	7	2	1			4		1				7
Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень	8	2	1			5		1				7
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	6,5	1	0,5			5			1			6
Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень	6,5	1	0,5			5		1				6
Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	6,5	1	0,5			5			1			6
Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	6,5	1	0,5			5			1			6
Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень	8	2	1			5			1			6
Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	8	2	1			5		1				7
Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику	8	2	1			5			1			6

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лб	інд	с.р.		л	п	лб	інд	с.р.
Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	8	2	1			5			1			6
Тема 12. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику	9	2	1			6			1			7
Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	8	2	1			5		1				7
Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	9,5	2	1,5			5			1			7
Тема 15. Основи ризик-менеджменту	8	2	1			5			1			7
Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	8	2	1			4			1			6
ІНДЗ					22						22	
Усього годин	120	28	14			78	120	6	10			104

4. Практичні заняття

Тема 2. Особливості прийняття рішень господарської діяльності

Розв'язання типових задач:

Групове прийняття рішень. Прийняття рішень в умовах визначеності. Рішення про вибір інвестиційного проекту

Тема 3. Методичні основи розробки та обґрунтування господарських рішень

Розв'язання типових задач:

Цілочисельне лінійне програмування. Завдання оптимального використання ресурсу (лінійне програмування). Завдання вибору оптимальної технології (лінійне програмування)

Тема 4. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

Розв'язання типових задач:

Обґрунтування рішень в умовах ризику та не-визначеності. Оцінювання корисності доходу. Вірогідність виграшу в лотерею.

Тема 5. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Розв'язання типових задач:

Прийняття рішень в умовах ризику. Прийняття рішень з використанням теорії ігор.

Обговорення господарських ситуацій.

Тема 6. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень

Розв'язання типових задач:

Оцінити стабільність роботи підприємства порівняно з ефективністю роботи галузі в цілому. Визначити очікувану дохідність компанії до та після впровадження нового проекту. Визначити мінімальну ціну продажу фірми. Скласти портфель цінних паперів. Визначити доцільність для підприємства продажу виробничої площі. Оцінити інвестиційні проекти за критерієм найменшого ризику, величини і відхилень рентабельності. Обґрунтувати ГР про доцільність проведення техніко-технологічних заходів на підприємстві.

Тема 7. Оцінювання підприємницьких ризиків

Розв'язання типових задач:

Розрахунок ступеня ризику (здійснення певного інвестиційного проекту). Визначення ступеня ризику (фірма вирішує питання про доцільність своєї роботи на певному ринку). Оцінка ризику сплати купівлі товару в строк під час укладення договору постачання продукції. Оцінка ризику, що транспортне агентство, яке доставляє вантаж, вчасно здійснить постачання.

Тема 8. Основи ризик-менеджменту

Розв'язання типових задач: Оцінка ефективності страхування.

Обговорення господарських ситуацій: відкриття підприємництва, виробництво певного товару, відповідальність менеджера, купівля товару чи послуги, відповідальність за постачання на підприємстві.

5. Самостійна робота

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

План семінарського заняття

1. Господарські рішення та їх види.
2. Способи формалізації та реалізації господарських рішень.
3. Якість та ефективність господарських рішень

Питання для самоперевірки

1. Якими ознаками характеризується рішення?
2. Назвіть види господарських рішень за декількома класифікаційними ознаками.

3. Вкажіть оптимальні сполучення форм розроблення та реалізації господарських рішень.
4. У чому полягає ефективність і якість господарських рішень?
5. Назвіть принципи оцінки ефективності господарських рішень.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Що являє собою поняття «рішення»? Які існують трактування поняття «рішення»?
2. Яке з відомих трактувань, на вашу думку, найправильніше? Чому?
3. Життєвий цикл господарського рішення.
4. Якісні методи оцінювання ефективності ГР.
5. Кількісні методи оцінювання ефективності господарських рішень і межі їх застосування.

Теми доповідей

1. Роль господарських рішень у підвищенні ефективності функціонування суб'єктів економічної діяльності.
2. Методичні основи оцінювання ефективності ГР.
3. Напрями підвищення ефективності ГР.

Питання для дискусій

1. Як впливають різні види рішень на ефективність функціонування підприємств?
2. Які ви знаєте види рішень, що залежать від індивідуальних рис осіб, котрі приймають рішення?
3. У чому полягає організаційна сутність прийнятих рішень?
4. Поясніть, коли рішення необхідно погоджувати всередині організації, а коли — ні, та наведіть відповідні приклади.
5. Обґрунтуйте, до якого виду можна віднести рішення щодо: купівлі акцій; купівлі державних казначейських зобов'язань; надання чергової відпустки працівникам; будівництва нового заводу; направлення працівника на підвищення кваліфікації; надання комерційного кредиту; розробки інвестиційного проекту і розробки інноваційного продукту.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

План семінарського заняття

1. Процес прийняття господарських рішень.
2. Основні моделі та засоби прийняття рішень.
3. Характер та умови прийняття господарських рішень.
4. Закони та закономірності, що впливають на прийняття рішень.

Питання для самоперевірки

1. Вкажіть основні елементи, етапи та процедури процесу прийняття рішень.
2. Охарактеризуйте засоби прийняття господарських рішень.
3. Опишіть характер рішень, що приймаються на стратегічних і оперативних рівнях.
4. У чому полягають відмінності вибору господарських рішень за умов визначеності, невизначеності та ризику?
5. Наведіть приклади рішень із практики управління, що приймаються в умовах ризику, визначеності та невизначеності.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Етапи прийняття та реалізації господарського рішення.
2. Особливості виявлення й вибору альтернатив у процесі прийняття господарських рішень.
3. Контроль реалізації господарського рішення та його види.
4. Вплив особистісних якостей людини на розроблення та прийняття ГР.
5. Групові рішення та правила більшості.
6. Прийняття рішень в умовах визначеності.

Теми доповідей

1. Проблеми процесу розроблення рішення.
2. Місце і роль творчості під час прийняття господарського рішення.
3. Психологічні аспекти прийняття рішень.
4. Моделі прийняття групових рішень.
5. Роль інформації в процесі прийняття рішень.

Питання для дискусій

1. Що слугує джерелом появи нових проблем на підприємстві в результаті прийняття рішень?
2. Сформулюйте чинники, які позитивно або негативно впливають на процес вибору, прийняття та реалізації рішень.
3. Чим пояснюється необхідність знання особою, яка приймає рішення, законів і закономірностей, що впливають на процес прийняття рішень?
4. Сформулюйте чинники, які позитивно або негативно впливають на процес вибору, прийняття й реалізації рішень.
5. Обґрунтуйте, яка модель прийняття рішень найчастіше використовується: брокером на біржі, капітаном корабля, вченим, підприємцем, керівником низового рівня. Який характер мають їхні рішення?

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

План семінарського заняття

1. Методи розроблення рішень господарської діяльності.
2. Обґрунтування господарських рішень.
3. Прогнозування та аналіз господарських рішень.

Питання для самоперевірки

1. Подайте графічно класифікацію методів розроблення ГР.
2. Чому методи називають аналітичними? Яка сфера їх застосування?
3. Який базис статистичних методів?
4. Яка потреба застосування математичних методів під час прийняття рішень?
5. Що таке експертні оцінки? Які умови застосування експертних методів? Який склад (кількісно-якісний) експертів, на вашу думку, буде найраціональнішим?
6. Який порядок проведення експертизи? Чим є результати експертизи — керівництво до дії ОПР чи додаткова інформація?

7. Які особливості побудови евристичних методів? Коли доцільно застосовувати евристичне програмування?
8. Для яких класів задач використовуються евристичні методи?
9. Опишіть можливості й особливості застосування методів: «мозкової атаки»; «мозкового штурму» основних питань; вільних асоціацій; інверсії; особистої аналогії; номінальної групи; синек-тики; 635; Дельфі; індивідуальних методів роботи.
10. Яка загальна ідея й умови ефективного застосування методу сценаріїв?
11. Наведіть технологію графічної побудови «дерева рішень».
12. Як реалізується метод «мозкового штурму»?
13. У чому суть методу синектики?
14. Схарактеризуйте можливості та сферу застосування: функціонально-вартісного аналізу; методу аналізу ієрархій; організаційно-діяльнісних ігор.
15. Коли, під час вирішення яких завдань доцільно застосовувати інтуїтивні методи?
16. Які вимоги висувають до методів, що використовуються під час обґрунтування ГР?

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Сучасні підходи до обґрунтування господарських рішень.
2. Фінансування реалізації ГР. Джерела фінансування господарських рішень та їх оптимізація.
3. Математичні методи аналізу господарських рішень.
4. Методи дослідження операцій.
5. Системний аналіз та сфера його застосування.
6. Особливості морфологічного аналізу під час прийняття рішень.
7. Основні методи прогнозування ГР.
8. Багатокритеріальні завдання вибору рішень.

Теми доповідей

1. Моделі та методи обґрунтування рішень.
2. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у процесі обґрунтування ГР.
3. Обґрунтування й оцінювання варіантів ГР.
4. Система забезпечення реалізації рішень та її формування на підприємстві.
5. Зарубіжний досвід розроблення й обґрунтування ГР.
6. Особливості експертного прогнозування.

Питання для дискусій

1. Вплив специфіки підприємства на розроблення й обґрунтування господарських рішень.
2. Особливості розроблення та обґрунтування ГР на малих підприємствах.
3. Які вимоги висувають до методів, що використовуються під час обґрунтування ГР?
4. Охарактеризуйте можливості та сфери застосування функціонально-вартісного аналізу й організаційно-діяльнісних ігор.
5. Під час вирішення яких завдань доцільно застосовувати інтуїтивні методи?
6. Наведіть приклад конфліктної ситуації двох суб'єктів господарювання, які конкурують на ринку збуту продукції. За допомогою яких математичних методів (або з використанням яких моделей) можливо розв'язати цю ситуацію?
7. Сформулюйте необхідні й бажані критерії відбору оптимального варіанта рішення для таких випадків: купівля акцій; проведення природоохоронних заходів; придбання

нового обладнання; перевезення вантажів; перевезення пасажирів; вступ до навчального закладу.

Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень

План семінарського заняття

1. Сутність і види невизначеності.
2. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності.
3. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст та основні причини появи невизначеності.
2. Схарактеризуйте види невизначеності та наведіть приклади.
3. У чому полягає зміст критеріїв Вальда та Гурвіца?
4. Сформулюйте принципи максімакса й мінімакса та поясніть на прикладі їх сутність.
5. Сутність корисності.
6. Чим відрізняється корисність від середньої очікуваної корисності?
7. Охарактеризуйте просту і складену лотерею.
8. Дайте визначення функції корисності та наведіть її приклади. Сформулюйте основну властивість функції корисності.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Проблема невизначеності в межах сучасної економічної теорії.
2. Вибір рішення з використанням критерію Ходжа-Лемана.
3. Оптимальність за Парето.
4. Аксиоми раціональної поведінки за Дж. Нейманом та О. Моргенштерном.
5. Напрями зниження невизначеності в господарській діяльності підприємства.
6. Графіки функцій корисності.

Теми доповідей

1. Невизначеність як джерело виникнення підприємницьких ризиків.
2. Особливості функціонування підприємств в умовах невизначеності.
3. Критерії оптимальності за умов повної невизначеності.
4. Застосування теорії корисності під час прийняття рішень.
5. Теорія корисності і страхування.

Питання для дискусій

1. Чи завжди невизначеність є негативним явищем для суб'єкта господарювання? Обґрунтуйте відповідь.
2. Як за допомогою поняття лотереї визначити різне ставлення до ризику?
3. Які ви знаєте завдання фінансово-економічного характеру, розв'язувані за допомогою теорії корисності?

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику

Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях

План семінарського заняття

1. Характеристика ризику як економічної категорії.
2. Класифікація підприємницьких ризиків.
3. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику.
 - 3.1. Критерії прийняття рішень за умов ризику.
 - 3.2. Прийняття ГР у конфліктних ситуаціях.

Питання для самоперевірки

1. Сформулюйте основні наукові погляди розуміння категорії ризику.
2. Розкрийте сутність ризику як економічної категорії. Поясніть взаємозв'язок ризику і прибутку.
3. Назвіть відомі вам класифікації ризику. Що покладено в основу кожного виду класифікації? Які ще види класифікації ризику ви могли б запропонувати?
4. Сформулюйте основні джерела та чинники підприємницького ризику.
5. Назвіть основні ризики зовнішньоекономічної діяльності та причини їх появи.
6. Визначте умови оптимальності альтернатив за різними критеріями прийняття рішень в умовах ризиків.
7. Як здійснюється прийняття рішень за допомогою дисперсії та стандартного відхилення?
8. Охарактеризуйте термінологічний апарат теорії ігор.
9. Змішана стратегія та умови її застосування.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Основні етапи розвитку західної теорії ризику.
2. Сутність і причини виникнення галузевих ризиків. Наведіть приклади відомих вам проявів галузевих ризиків.
3. Країнні ризики (ризики економічної діяльності в окремій країні).
4. Порівняльна оцінка варіантів рішень з урахуванням ризиків.
5. Вибір рішення з використанням критерію Гермейєра.
6. Графічна інтерпретація критеріїв прийняття рішень.
7. Використання теорії ігор у практиці управління.
8. Графоаналітичний спосіб пошуку оптимального рішення за конфліктної ситуації.

Теми доповідей

1. Вплив господарських ризиків на результати діяльності підприємства.
2. Вплив політичних та соціально-адміністративних ризиків на поведінку суб'єктів господарювання. Можливі способи врахування цих ризиків у розвитку підприємства.
3. Аналіз галузевих ризиків на прикладі конкретної галузі.
4. Основні методи знаходження оптимальних стратегій у теорії ігор.

Питання для дискусій

1. Чому необхідно врахувати ризики під час здійснення підприємницької діяльності, обґрунтування ГР?
2. Зробіть критичний аналіз різних визначень ризику. Яке з них, на вашу думку, найбільше віддзеркалює суть ризику?
3. Наведіть приклади ризикових ситуацій як у побутовій, так і у виробничій сферах.

4. Які ризики зовнішньоекономічної діяльності, на вашу думку, найнебезпечніші для суб'єктів підприємницької діяльності України?
5. Охарактеризуйте й назвіть причини, що зумовлюють ризики форс-мажорних обставин. Чи однакові ці ризики для різних виробництв і територій? Наведіть приклади відомих вам проявів ризиків форс-мажорних обставин.
6. Наведіть приклади відомих вам проявів податкових ризиків в Україні.
7. Охарактеризуйте й назвіть причини, що зумовлюють екологічні ризики. Наведіть приклади відомих вам проявів екологічних ризиків на рівні підприємства, регіону, держави, у світовому масштабі.
8. Назвіть основні функції ризику як у житті окремої людини, так і в діяльності сучасного підприємства.
9. Чи можуть нести втрати від ризику державні підприємства, що функціонують у ринковій економіці? Поясніть, яка різниця між державними підприємствами, що працюють в умовах командно-планової та ринкової економіки, з погляду можливості ризикувати в процесі своєї діяльності.
10. Як за виглядом платіжної матриці виявити збиткові стратегії?
11. Чим теорія ігор відрізняється від реальних конфліктних ситуацій?

Тема 12. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику

План семінарського заняття

1. Проектний ризик і прийняття інвестиційних рішень.
2. Прийняття фінансових рішень за умов ризику.

Питання для самоперевірки

1. Що слугує основою прийняття інвестиційних рішень?
2. Охарактеризуйте критерії обґрунтування інвестиційного проекту.
3. Вкажіть способи визначення критерію NPV з урахуванням ризику.
4. Які критерії використовуються під час прийняття фінансових рішень?
5. Назвіть методи обґрунтування ставки дисконтування з урахуванням ризику.
6. Сутність моделі визначення ціни капітальних активів CAPM.
7. Назвіть основні положення теорії оптимального портфеля.
8. Назвіть принципи Г. Марковіца і Р. Тобіна постановки завдань формування оптимальних портфелів цінних паперів.
9. Розкрийте особливості формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Чинники ризику, що враховуються під час оцінювання коефіцієнта ρ .
2. Метод кумулятивної побудови ставки дисконту.
3. Використання теорії опціонів для оцінювання ризикових інвестицій.
4. Урахування країнних ризиків під час оцінювання інвестиційних проектів.

Теми доповідей

1. Методи оцінювання ставки дисконту, їхні переваги та недоліки.
2. Критерії порівняльної оцінки інвестиційних проектів з урахуванням ризику.
3. Оцінювання чинника ризику в інвестиційних розрахунках.
4. Структури портфеля ризикових цінних паперів.

Питання для дискусій

1. Що, на вашу думку, розуміється під ризиком вкладання коштів в інвестиційний проект?
2. Як ризик впливає на величину коефіцієнта дисконтування? 3. Чим визначається можливість зниження ризику в процесі диверсифікації в умовах класичної теорії вибору портфеля?

Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків

Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків

План семінарського заняття

1. Якісний аналіз ризиків підприємницької діяльності.
2. Кількісний аналіз ризиків господарювання.
3. Методи кількісної оцінки підприємницьких ризиків.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність кількісного та якісного аналізу ризиків.
2. Які чинники покладено в основу розмежування основних зон ризику?
3. Які втрати є об'єктом кількісного аналізу ризику?
4. Що ви розумієте під ступенем ризику?
5. Які існують показники кількісного вимірювання ризику?
6. Наведіть алгоритм побудови кривої ризику. Які методи оцінювання ризиків можуть застосовуватися під час її побудови?
7. У чому полягають основні переваги та недоліки методів кількісної оцінки ризиків?
8. Які методи є найефективнішими під час оцінювання ризику інвестиційних проектів? Чому?
9. На що спрямований аналіз варіабельності прибутку?

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Застосування інформаційних систем (пакетів прикладних програм) під час проведення кількісного аналізу підприємницьких ризиків.
2. Оцінювання ймовірних утрат у процесі здійснення підприємницької діяльності.
3. Системи вимірювання ринкових ризиків: сутність і межі застосування.

Теми доповідей

1. Сучасні підходи до аналізу підприємницьких ризиків.
2. Причини виникнення зовнішніх ризиків та оцінка їх впливу на діяльність підприємства.
3. Теорія статистичних рішень при обґрунтуванні рішень в умовах ризику та невизначеності.

Питання для дискусій

1. Який параметр, на вашу думку, є найдоцільнішим для використання при вимірюванні ступеня ризику?
2. Чи впливають специфіка діяльності підприємства, його розмір, величина активів тощо на ступінь ризикованість його бізнесу? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Чи існують межі застосування кількісних і якісних методів аналізу певного підприємницького ризику?
4. Під час розв'язання яких імовірнісних завдань використовується метод Монте-Карло? Наведіть приклади таких завдань.

Тема 15. Основи ризик-менеджменту

Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику

План семінарського заняття

1. Особливості управління ризиками господарської діяльності.
2. Напрями та методи регулювання ступеня ризику.

Питання для самоперевірки

1. Яке з визначень ризик-менеджменту, на вашу думку, глибше розкриває сутність управління підприємницькими ризиками?
2. Розкрийте сутність ризик-менеджменту як системи.
3. Які основні функції виконують керована та керуюча підсистеми ризик-менеджменту?
4. На що спрямована діяльність відділу з ризик-менеджменту?
5. Сформулюйте основні етапи управління ризиком. Який з них, на вашу думку, є найвідповідальнішим?
6. Які напрями та відповідні методи впливу на ступінь ризику використовуються в практиці ризик-менеджменту?
7. Як оптимізувати вибір методів впливу на ступінь ризику?

Питання для поглибленого вивчення теми

1. Формування комплексної системи ризик-менеджменту на підприємствах.
2. Сутність несистемних (унікальних) ризиків та можливості зведення їх до мінімуму.
3. Особливості страхування підприємницьких ризиків.
4. Оцінювання ефективності системи ризик-менеджменту.
5. Правове забезпечення розв'язання проблеми ризикології.

Теми доповідей

1. Сучасні напрями та методи оптимізації ступеня ризиків господарської діяльності, оцінювання їхньої ефективності.
2. Світовий досвід регулювання ступеня підприємницьких ризиків.
3. Вплив виробничих ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.
4. Вплив фінансових ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.
5. Вплив комерційних ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.
6. Сутність та види диверсифікації, її переваги і недоліки.
7. Проблеми і перспективи впровадження ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Питання для дискусій

1. Розв'язання яких завдань, на вашу думку, допоможе побудувати систему ризик-менеджменту на підприємстві?
2. Які особливості здійснення ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах?

3. Згадайте найризикованішу справу у вашому житті, що призвела до неприємних для вас наслідків. Подумайте над тим, якими рішеннями можна було б знизити її ризик.
4. Як впливає на здійснення ризику-менеджменту особистість особи, яка приймає рішення? Наведіть відомі вам приклади.
5. Чи на всіх підприємствах доцільним є створення відділу ризик-менеджменту? Обґрунтуйте свою відповідь.

6. Індивідуальні завдання (по варіантах)

Тема 5.

5.1. Складання розподілу ймовірностей та розрахунок основних кількісних показників ризику.

5.2. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях.

Тема 6. Структура проектного ризику.

Тема 8. Підприємницькі ризики та регулювання їх ступеня (на прикладі конкретного суб'єкта господарювання) розподілу ймовірностей та розрахунок основних кількісних показників ризику.

7. Контроль знань

Основними завданнями контролю знань студентів з дисципліни є оцінювання засвоєння ними теоретичних знань і практичних навичок, набутих під час та навчання. Контрольні заходи мають:

- 1) стимулювати систематичну самостійну роботу над навчальним матеріалом;
- 2) забезпечити закріплення та реалізацію набутих теоретичних знань під час виконання практичних завдань;
- 3) прищепити навички відповідального ставлення до своїх обов'язків, самостійного цілеспрямованого пошуку потрібної інформації, чіткої організації свого робочого дня.

Оцінювання знань студентів з дисципліни здійснюється на підставі результатів поточного й підсумкового контролю знань (іспиту) за 100-бальною шкалою. Завдання поточного контролю оцінюється в діапазоні від 0 до 40 балів, а завдання, що виносять-ся на іспит, – від 0 до 60 балів.

Протягом вивчення курсу студент повинен брати активну участь в обговоренні програмних питань на практичних заняттях, виконати індивідуальні роботи з використанням комп'ютерної техніки, підготувати одну доповідь за тематичними розділами курсу й презентувати її, пройти 2 модулі поточного контролю. Обговорення програмних питань курсу й розв'язання задач на практичних заняттях проводиться систематично й займає 60 % робочого часу, 20 % часу відводиться на захист реферативної доповіді, основною метою якої є критичний аналіз наукових, методичних і прикладних підходів та обґрунтування особистих висновків і пропозицій щодо дискусійних аспектів актуальної проблематики курсу, 10 % – на виконання індивідуальних робіт для закріплення навичок проведення розрахунків, 10 % – на проведення поточного модульного контролю.

На основі викладеного вище поточний контроль знань студентів здійснюється

за двома напрямками:

- 1) контроль систематичності й активності роботи протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
- 2) контроль за виконанням модульних завдань.

Після вивчення відповідних тем студенти виконують завдання модуля поточного контролю.

Студенти заочної форми навчання виконують контрольну роботу, що є підставою для допущення до поточного іспиту.

Поточний контроль роботи студентів здійснюється за спеціально розробленими завданнями теоретичного та практичного характеру за переліком вивчених тем.

Критерії оцінки іспиту:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання достатнього обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

– оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

–

оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Тестові завдання

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

1. Яке визначення рішення в загальному вигляді?

- a) будь-який результат розумової діяльності людини;
 - b) дії керівників у межах своїх функцій;
 - c) розпорядження керівників, підкріплені колективом.
2. Класифікація ГР за прогнозованою ефективністю:
- a) неординарні;
 - b) професіональні;
 - c) ординарні;
 - d) асинергічні;
 - e) нестандартні.
3. За ступенем обов'язковості виконання ГР бувають:
- a) жорсткі;
 - b) директивні;
 - c) колегіальні;
 - d) орієнтуючі;
 - e) рекомендаційні.
4. Економічна сутність має прояв у тому, що:
- a) для розроблення та реалізації рішення підприємство повинно мати: необхідний персонал; документи, які регламентують повноваження, права, обов'язки та відповідальність працівників і самого підприємства;
 - b) для розроблення й реалізації будь-якого рішення потрібні фінансові, матеріальні та інші витрати;
 - c) у можливості забезпечення персоналу, що здійснює розроблення та реалізацію рішень, необхідними технічними, інформаційними ресурсами.
5. Ефективне рішення — це:
- a) найкраще рішення відповідно до критерію (системи критеріїв) оптимальності;
 - b) рішення, реалізація якого приводить до остаточних результатів;
 - c) рішення, що приводить до потрібних і дієвих результатів.
6. Яке з наведених визначень підходить до форми підготовки ГР «Акт»?
- a) рішення широкого кола державних і суспільних організацій; може мати міжнародний характер;
 - b) рішення щодо прийняття пропозицій про закладення угод на запропонованих в ofertі умовах;
 - c) рішення керівника щодо короткого ознайомлення підлеглих з подіями, які мають суспільне значення.
7. Визначте основні параметри якості ГР:
- a) повнота вирішення поставленого завдання;
 - b) своєчасність рішення;
 - c) гнучкість рішення;
 - d) наукова обґрунтованість рішення;
 - e) оптимальність рішення.
8. Яке з наведених визначень підходить до форми підготовки ГР «Угода»?
- a) рішення, що віддзеркалюють будь-які події;
 - b) рішення керівника, який не наділений адміністративними функціями щодо питань технології, організації праці та техніки безпеки;
 - c) рішення, яке формує загальну позитивну інфраструктуру будь-якої діяльності.
9. Соціальна ефективність за РГР (розробка господарських рішень) — це:

- а) ринкова вартість ГР, поділена на сумарні витрати на розробку господарських рішень;
- б) факт досягнення мети ГР за найменших витрат у результаті більш вдалих дій персоналу;
- с) факт досягнення мети ГР у плані задоволення соціальних потреб за короткий час для більшої кількості робітників.

10. Назвіть основну вимогу до ГР.

- а) ГР має відповідати чинному законодавству та статутним документам організації;
- б) ГР повинно мати чітку цільову спрямованість;
- с) ГР повинно мати параметри для зовнішнього та внутрішнього контролю.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

1. Імпульс для прийняття певного ГР — це:

- а) бажання підвищити ефективність функціонування підприємства;
- б) необхідність ліквідувати конкретну господарську проблему;
- с) зменшення актуальності або повне розв'язання конкретної господарської проблеми;
- д) усі відповіді помилкові.

2. Етап «Постановка задачі розв'язання проблеми» передбачає виконання таких процедур:

- а) розроблення можливих варіантів рішення;
- б) збирання необхідної інформації;
- с) формулювання вимог, обмежень;
- д) опис проблемної ситуації.

3. Етап «Вибір рішення» передбачає виконання таких процедур:

- а) розроблення можливих варіантів рішення;
- б) визначення критеріїв вибору;
- с) формулювання вимог, обмежень;
- д) оцінювання розв'язання проблеми та виникнення нової ситуації.

4. Збирання необхідної інформації — це процедура, що відбувається на етапі:

- а) «Постановка задачі розв'язання проблеми»;
- б) «Розроблення варіантів рішення»;
- с) «Вибір рішення».

5. Метод прийняття рішень, що характеризується незначною терпимістю до двозначності та раціональним способом мислення, репрезентує:

- а) аналітичний стиль;
- б) директивний стиль;
- с) концептуальний стиль;
- д) біхевіоральний стиль.

6. Особи з аналітичним способом мислення:

- а) діють логічно й ефективно, переважно приймаючи швидкі рішення, що зосереджуються на короткому часовому періоді;
- б) мислять інтуїтивно, але відзначаються низькою терпимістю;
- с) зосереджують увагу переважно на довготерміновому аспекті й часто шукають рішення творчого характеру;

d) ретельно досліджують численні альтернативні варіанти.

7. Модель, яка ґрунтується на передбаченні, що рішення приймаються ще до того, як досліджуються альтернативи, — це:

- a) класична модель;
- b) ірраціональна модель;
- c) синоптична модель;
- d) поведінкова модель.

8. Редукціонізм — це:

- a) процес зіткнення різноманітних проблем, рішень, завдань;
- b) науковий рух, який ґрунтується на переконанні, що проблему можна звести до найменшого її компонента і, зрозумівши його, віднайти логіку у всій цілісності;
- c) модель прийняття рішень, яка хоч опосередковано, але передбачає, що в керівника є можливість передбачити наслідки прийнятих рішень.

9. Репрезентувати багато різних компонентів складної проблеми, інструментів для передавання складних ідей іншим доцільно за допомогою:

- a) алгоритму;
- b) уявних схем;
- c) блок-схем;
- d) «ґрунтовок».

10. Рішення, що приймаються за умови ґрунтового оцінювання, критичного підходу до справи й характеризуються браком новизни й оригінальності, — це:

- a) інертні рішення;
- b) раціональні рішення;
- c) урівноважені рішення;
- d) обережні рішення.

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

1. Колективними методами експертної оцінки є:

- a) інтерв'ю;
- b) експертні методи, що ґрунтуються на роботі спеціальних комісій;
- c) аналітичні експертні оцінки.

2. Який з методів аналізу господарських рішень дає змогу відокремити вплив одного чинника на узагальнюючі показники виробничо-господарської діяльності, включаючи дію інших чинників?

- a) ланцюговий метод;
- b) балансовий метод;
- c) метод порівняння;
- d) індексний метод;
- e) метод елімінування.

3. На використанні інформації про минулий позитивний досвід організації (низки інших організацій) у певній сфері діяльності ґрунтуються:

- a) статистичні методи;

- b) аналітичні методи;
 - c) математичні методи.
4. Теорія гри ефективно реалізується за умови, що:
- a) ситуації мають подібний характер або повторюються;
 - b) у процесі прийняття рішень беруть участь кілька осіб з різними предметами заінтересованості;
 - c) рішення розраховані на широке коло споживачів.
5. Експертний метод реалізації ГР ефективно використовується за умови, коли:
- a) ситуації мають подібний характер або повторюються;
 - b) у процесі прийняття рішень беруть участь кілька осіб з різними предметами заінтересованості;
 - c) рішення розраховані на широке коло споживачів.
6. Різновидами евристичних методів групової роботи є:
- a) метод Меттчета;
 - b) метод Дельфі;
 - c) очікування натхнення;
 - d) метод синектики.
7. Спеціальний засіб та метод вирішення унікальних завдань, обґрунтування прийняття найскладніших ГР, що є досить універсальною ефективною формою організації, розвитку та дослідження колективної розумової діяльності, методологічного мислення, — це:
- a) організаційно-діяльнісні ігри;
 - b) ділові ігри;
 - c) евристичне програмування.
8. Рекомендаційний етап функціонально-вартісного аналізу передбачає:
- a) пошук рішень щодо поліпшення функціонування об'єкта управління;
 - b) створення макета або моделі модернізованого об'єкта управління;
 - c) складання техніко-економічного опису обраного варіанта об'єкта управління.
9. Поведінкову теорію прийняття рішень, яка має яскраво виражений пояснювальний характер (тобто як фактично приймаються рішення), але не визначає характер (якими мають бути рішення), покладено в основу:
- a) концепції математичного вибору рішень (нормативного підходу);
 - b) якісно-предметної концепції (дескриптивного підходу);
 - c) комплексної (змішаної) концепції рішень.
10. Для узагальненої характеристики масових, якісно однорідних економічних явищ, показників, процесів використовуються:
- a) динамічні ряди;
 - b) абсолютні величини;
 - c) відносні величини;
 - d) середні величини;
 - e) узагальнення.

Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень

1. За якою формулою за рівнем імовірності випадання подій можна розрахувати повну невизначеність?
 - a) $\lim P_i = 0$;
 - b) $\lim P_f = 1$;
 - c) $0 < \lim P < 1$.
2. Які розрізняють типи невизначеності залежно від засобів визначення ймовірності?
 - a) об'єктивна;
 - b) статична;
 - c) суб'єктивна;
 - d) нестатична;
 - e) випадкова.
3. За ступенем імовірності настання подій розрізняють:
 - a) об'єктивну невизначеність;
 - b) повну визначеність;
 - c) повну невизначеність;
 - d) суб'єктивну невизначеність;
 - e) часткову невизначеність.
4. Невизначеність як можливість відхилення результату від очікуваного (або середнього) значення як в меншу, так і в більшу сторону, — це:
 - a) «спекулятивна» невизначеність;
 - b) «чиста» невизначеність.
5. Яка з наведених нижче причин сприяє виникненню невизначеності під час реалізації ГР в організації?
 - a) брак повної та достовірної інформації;
 - b) поганий настрій керівника під час розроблення ГР;
 - c) несправність комп'ютера.
6. Критерій песиміста, що орієнтується на кращий з гірших результатів, вважається фундаментальним критерієм. Йдеться про:
 - a) критерій Гурвіца;
 - b) критерій Вальда;
 - c) критерій Севіджа.
7. Використання критерію є доцільним тільки за умови достатньої фінансової стабільності підприємства, коли є впевненість, що випадковий збиток не призведе до повного краху. Йдеться про:
 - a) критерій Гурвіца;
 - b) критерій Вальда;
 - c) критерій Севіджа.
8. Це правило називають ще правилом оптимізму—песимізму. Йдеться про:
 - a) правило Гурвіца;
 - b) правило максимін;
 - c) правило мінімакс.
9. Умова, за якої корисність очікуваного доходу менша, очікування корисність — це умова:
 - a) схильності до ризику;
 - b) неохочності до ризику;
 - c) байдужості до ризику.

10. Взаємозв'язок ризику з функціями корисності визначається поняттям

- a) «страхова сума»;
- b) «детермінований еквівалент лотереї»;
- c) «премія за ризик».

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику

Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях

1. Згідно з класичною теорією ризик — це:

- a) імовірність понесення збитків і втрати від обраного рішення та стратегії діяльності;
- b) імовірність відхилення від поставлених цілей;
- c) усі відповіді правильні.

2. Ризик — це:

- a) імовірність недоотримання прибутку в результаті здійснення певних дій, операцій;
- b) джерело отримання додаткового підприємницького прибутку;
- c) імовірність втрати ресурсів чи понесення збитку в результаті здійснення певних дій, операцій;
- d) усі відповіді правильні.

3. Така риса ризику, як невизначеність результатів, проявляється в тому, що:

- a) ступінь господарського ризику істотно варіює під впливом чинника часу, численних об'єктивних і суб'єктивних факторів, які перебувають у постійній динаміці;
- b) очікуваний рівень ризику може коливатися в певному діапазоні, і його наслідком можуть бути як негативні, так і позитивні результати;
- c) повне усунення ризику неможливе внаслідок об'єктивно-суб'єктивної природи цієї категорії, динамічності ступеня ризику тощо.

4. Чинниками ризику непрямого впливу є:

- a) податкова система;
- b) непередбачені дії органів місцевого та державного самоврядування;
- c) економічна ситуація в країні та галузі;
- d) ринкова кон'юнктура.

5. У сфері обігу діяльність підприємства може піддатися дії таких чинників ризику, як:

- a) збої в роботі служб, що забезпечують безперебійне функціонування основного і допоміжного виробництва;
- b) перебої енергопостачання; подовження, порівняно із запланованими, термінів ремонту устаткування;
- c) порушення підприємствами погоджених графіків постачання сировини;
- d) усі відповіді помилкові.

6. На рівні прийняття стратегічних управлінських рішень відокремлюють такі внутрішні чинники ризику:

- a) хибний вибір чи неадекватне формулювання цілей підприємства;
- b) недостатня якість управління підприємством;
- c) помилковий прогноз розвитку зовнішнього господарського середовища в довгостроковій перспективі тощо.

7. Дія соціально-економічної функції проявляється в тому, що:

- a) в умовах неповної інформації без належного врахування закономірностей розвитку явища ризик може стати виявом авантюризму, суб'єктивізму;
- b) ризик забезпечує компенсуючий успіх — додатковий, порівняно з плановим, прибуток у разі успішного результату (реалізації шансу);
- c) у процесі ринкової діяльності ризик і конкуренція дають змогу відокремити соціальні групи ефективних власників.

8. За сферою походження розрізняють такі види ризику:

- a) інвестиційний;
- b) виробничий;
- c) адміністративно-законодавчий;
- d) ризики галузевого походження;
- e) демографічний.

9. Критерій Лапласа:

- a) передбачає оцінну функцію, яка перебуває між поглядами крайнього оптимізму та крайнього песимізму;
- b) дає змогу відокремити кращий варіант тоді, коли жодна з умов не має істотної переваги;
- c) оцінює розсіювання значень критерію (обраного параметра) щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання.

10. Антагоністичною грою є:

- a) гра, яка складається тільки з випадкових ходів;
- b) гра, яка передбачає нескінченну кількість ходів;
- c) гра, в якій кожен гравець виграє за рахунок інших;
- d) парна гра з нульовою сумою.

Тема 12. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику

1. Інвестиційні рішення — це:

- a) рішення щодо визначення обсягу та структури коштів, що інвестуються (власних і позикових);
- b) рішення щодо вкладення (інвестування) коштів в активи в певний момент часу з метою одержання прибутку в майбутньому;
- c) акти діяльності особи, яка приймає рішення, з обґрунтованого вкладення фінансових і реальних (матеріальних та нематеріальних) інвестицій;
- d) усі відповіді правильні.

2. Граничну величину ставки дисконту, вище якої проект стає збитковим, віддзеркалює такий показник, як:

- a) індекс прибутковості;
- b) внутрішня норма окупності;
- c) коефіцієнт дисконтування;
- d) внутрішній коефіцієнт рентабельності.

3. Розрахунок майбутнього фінансового результату за певний період часу називають:

- a) приведенням майбутнього грошового потоку до результату цього періоду;
- b) дисконтуванням;
- c) усі відповіді правильні.

4. Якщо значення систематичного ризику дорівнює 1, то:
- а) норма прибутку даної акції досить помірковано реагує на зміни, які відбуваються на ринку цінних паперів;
 - б) норма прибутку даного цінного папера ніяк не реагує на зміни на ринку;
 - с) норма прибутку даної акції значною мірою залежить від змін, що відбуваються на ринку;
 - д) усі відповіді помилкові.
5. Фінансові рішення — це:
- а) рішення щодо визначення обсягу та структури коштів, що інвестуються (власних і позикових);
 - б) рішення щодо вкладення коштів в активи в певний момент часу з метою одержання прибутку в майбутньому;
 - с) акти діяльності особи, яка приймає рішення, з обґрунтованого вкладення фінансових та реальних (матеріальних та нематеріальних) інвестицій;
 - д) забезпечення поточного фінансування наявних коротко- і довгострокових активів (структура власних засобів, позикових засобів, поєднання коротко- та довгострокових джерел).
6. Найризикованішим портфелем є:
- а) портфель облігацій;
 - б) портфель акцій;
 - с) портфель акцій і ОВДП;
 - д) усі відповіді помилкові.
7. Батьком сучасної «портфельної теорії», яка стосується методів збалансування ризиків та економічної вигоди під час вибору ризикованих інвестицій, є:
- а) Р. Тобін;
 - б) Г. Марковіц;
 - с) А. Маршалл.
8. У реальності портфелі Г. Марковіца та Р. Тобіна — абстракції, тому що:
- а) для кожного папера, що обертається на ринку, неможливо вірогідно знати ні його дохідність, ні середньоквадратичне відхилення;
 - б) інвестор не може повторити структуру ринку через розрахункову мізерність часток багатьох видів акцій, необхідних для його складу;
 - с) усі відповіді помилкові.
9. Статистична міра взаємодії двох випадкових змінних — це:
- а) дисперсія;
 - б) середньоквадратичне відхилення;
 - с) коваріація.
10. Чи може середньозважена ціна капіталу підприємства використовуватися як ставка дисконту?
- а) так;
 - б) ні;
 - с) так, але за певних умов.

Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків

Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків

1. Аспект, пов'язаний з виявленням впливу рішень, які приймаються в умовах невизначеності та конфліктності, на інтереси суб'єктів господарювання, притаманний:
 - a) якісному аналізу;
 - b) кількісному аналізу;
 - c) усі відповіді правильні.
2. Якісний аналіз дає можливість:
 - a) визначити чинники й зони ризику;
 - b) розрахувати ступінь окремих ризиків і ризику певного виду діяльності в цілому;
 - c) визначити ймовірність появи випадку втрат (імовірність реалізації ризику);
 - d) ідентифікувати можливі ризики.
3. Проблеми, пов'язані з обмеженням прав власності щодо продукції, яка створюється підприємством, є джерелом появи:
 - a) виробничого ризику;
 - b) адміністративно-законодавчого ризику;
 - c) маркетингового ризику;
 - d) усі відповіді помилкові.
4. Недоліком методу аналогів є:
 - a) недостатня розробленість (на даний час) методу на теоретичному рівні;
 - b) ігнорування чинника постійного розвитку будь-якої діяльності;
 - c) невисока точність оцінювання;
 - d) усі відповіді помилкові.
5. Третя група транспортних ризиків (C), що охоплює чотири підгрупи (CFR, CIF, CPT, CIP), передбачає ситуацію:
 - a) за якої всі ризики, пов'язані з транспортуванням товару, Зере на себе продавець;
 - b) за якої фірма-постачальник тримає товар, призначений для зовнішнього використання (наприклад, продажу), на власних складах;
 - c) коли продавець і покупець укладають договір на транспортування товару, але при цьому не беруть на себе ніякого ризику;
 - d) усі відповіді помилкові.
6. Ризик помилкового ціноутворення є підвидом:
 - a) безпосередньо реалізаційних ризиків;
 - b) ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг);
 - c) ризиків непередбаченої конкуренції.
7. Імовірність появи втрат у разі реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну оцінки їхньої якості та споживної вартості зумовлює:
 - a) фінансовий ризик;
 - b) ризик ліквідності;
 - c) інфляційний ризик;
 - d) дефляційний ризик.
8. Втрати, пов'язані зі зміною ставлення покупців (реальних або потенційних) до продукту, що його виготовляє підприємство, у бік переваги інших продуктів, — це :
 - a) матеріальні втрати;
 - b) фінансові втрати;

- c) репутаційні втрати;
- d) усі відповіді помилкові.

9. Втратами від здійснення виробничої діяльності можуть бути:

- a) зниження прогнозованих обсягів виробництва й реалізації продукції;
- b) зниження цін реалізації продукції;
- c) непередбачені штрафи та стягнення;
- d) зміна курсу грошей, валюти, цінних паперів.

10. Розсіювання значення випадкового параметра від його середнього значення, що прогнозується, характеризується:

- a) математичним сподіванням;
- b) дисперсією;
- c) середньоквадратичним відхиленням;
- d) коефіцієнтом варіації.

Тема 15. Основи ризик-менеджменту

Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику

1. Функціями керованої підсистеми ризик-менеджменту є:

- a) розроблення на перспективу змін фінансово-економічного стану об'єкта та його частин;
- b) регулювання (вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається ситуація стійкості цього об'єкта в разі виникнення відхилень від заданих параметрів);
- c) організація вирішення питань, пов'язаних з ризиком, ризи-ковими вкладеннями капіталу;
- d) організація робіт зі зниження ступеня ризику; процесу страхування ризику.

2. Створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику) є методом:

- a) уникнення ризику;
- b) компенсації ризику;
- c) збереження ризику;
- d) передачі ризику.

3. Компенсація ризику можлива за допомогою таких методів, як:

- a) залучення зовнішніх джерел (отримання кредитів і позик, державних дотацій для компенсації збитків та відновлення виробництва);
- b) передача ризику укладенням біржових угод;
- c) стратегічне планування діяльності;
- d) усі відповіді помилкові.

4. Основний спосіб передачі ризику полягає в:

- a) страхуванні;
- b) укладенні угод;
- c) хеджуванні.

5. Обмін (купівля-продаж) відповідними фінансовими активами чи фінансовими зобов'язаннями з метою поліпшення їхньої структури та зниження можливих утрат покладено в основу:

- a) опціонів;
- b) ф'ючерсних контрактів;
- c) операції «своп».

6. Виготовлення різних видів продукції з однорідними техніко-технологічними ознаками, ідентичною споживчою вартістю товарів — це такий напрям виробничої диверсифікації, як:
- a) однорідна диверсифікація;
 - b) відносно однорідна диверсифікація;
 - c) умовно однорідна диверсифікація;
 - d) різнорідна диверсифікація.
7. До заходів впливу на ступінь ризику, що передують несприятливій події, плануються та здійснюються завчасно, належать:
- a) страхування;
 - b) самострахування;
 - c) позички, кредити, дотації;
 - d) диверсифікація;
 - e) усі відповіді правильні.
8. За умов катастрофічних збитків і низької ймовірності виникнення втрат доцільним є такий напрям зниження ризиків, як:
- a) створення резерву;
 - b) зовнішнє страхування;
 - c) прийняття ризику;
 - d) розподіл ризику.
9. Прийняття ризику є доцільним за умови:
- a) низької ймовірності втрат високого рівня збитків;
 - b) великої ймовірності втрат і низького рівня збитків;
 - c) низької ймовірності втрат і низького рівня збитків;
 - d) усі відповіді помилкові.
10. До напрямів, спрямованих на збереження рівня ризику, належать:
- a) відмова від будь-яких дій, спрямованих на компенсацію збитку (без фінансування);
 - b) створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику);
 - c) лімітування;
 - d) усі відповіді правильні.

Приклад завдання поточного контролю

Теоретичні завдання (10 балів кожне)

1. Поняття господарських рішень та їх ознаки.
2. Умови прийняття ГР залежно від ступеню визначеності інформації.
3. Сутність і принципи аналізу ГР.

Тестові завдання (2 бали кожне)

4. Класифікація ГР за метою охоплює: a) стратегічні; b) оперативні; c) комерційні; d) некомерційні.
5. Який з методів аналізу ГР відповідає такому визначенню: дає змогу оцінити роботу фірми, визначити відхилення від планових показників, установити їхні причини та виявити резерви? a) ланцюговий; b) балансовий; c)

метод порівняння; d) індексний; e) метод елімінування.

6. Яке з наведених визначень підходить до форми підготовки ГР «Угода»?

a) рішення, що відображають будь-які події;

b) рішення, яке формує загальну позитивну інфраструктуру будь-якої діяльності;

c) рішення керівника, який не наділений адміністративними функціями щодо питань технології, організації праці та техніки безпеки.

7. Дати визначення.

Ефективність господарського рішення.

Невизначеність.

Практичні завдання (максимальна оцінка – 60 балів)

Підприємство має визначити випуск виробництва певного виду продукції так, щоб задовольнити потребу споживачів протягом визначеного часу. Конкретна кількість споживачів невідома, але очікується, що вона може становити одне з п'яти значень: 1000; 2000; 3000; 4000; 5000.

Для кожного з цих значень існує п'ять відповідних альтернативних рішень (найкраща альтернатива з погляду можливих прибутків). Відхилення від цих альтернатив призводить до зменшення прибутку через перевищення пропозиції над попитом або неповного задоволення попиту. Відповідно до цього можливі збитки внаслідок незадоволення попиту в розмірі 1 грн за одиницю та додаткові витрати через перевищення пропозиції над попитом – 2 грн за одиницю.

Потрібно: визначити оптимальний альтернативний варіант випуску продукції з погляду максимізації прибутків за допомогою критеріїв Байєса (за умов, що ймовірності виникнення попиту відповідно становитимуть 0,1; 0,2; 0,3; 0,25; 0,15), Лапласа, Вальда, Севіджа (за умов повної невизначеності), Гурвіца (з коефіцієнтом оптимізму 0,6); розрахувати за кожним варіантом математичне сподівання, дисперсію, середнє квадратичне відхилення, визначити коефіцієнт варіації; зробити висновок, який варіант привабливіший.

Критерії оцінювання:

85-100 балів – “відмінно”

65-80 балів – “добре”

50-60 балів – “задовільно”

Підсумковий контроль знань студентів

Формою підсумкового контролю знань студентів з «Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків» є іспит з урахуванням поточної успішності студентів.

Іспит проводиться в письмовій формі. Екзаменаційні білет містить 6 завдань, кожне з яких оцінюється за шкалою 10; 5; 0 балів.

Перелік та зміст екзаменаційних завдань

Блок теоретичних завдань

1. Теоретичне питання, що потребує розгорнутої відповіді, – 10 балів.

2. Теоретичне питання, що потребує розгорнутої відповіді, – 10 балів.

3. Методологічне питання, що потребує розкриття певної методики, – 10 балів.

Блок практичних завдань

4, 5, 6. Типові та комплексні задачі приблизно однакового рівня складності – 10 балів.

Максимальна кількість балів за результатами іспиту – 60.

Академічні успіхи студента визначаються за допомоги системи оцінювання, що використовуються в КНТУ, з обов'язковим переведенням 100-бальної шкали оцінок до національної шкали та шкали за системою ECTS.

За такого порядку *система ліквідації академічного заборговано-сті студентами всіх форм навчання* з дисципліни має такий зміст.

Студенти, які набрали за результатами поточного й підсумкового контролю від 20 до 45 балів, після належної підготовки мають право повторно скласти іспит.

До залікової екзаменаційної відомості заносять сумарні результати за чотирибальною шкалою та шкалою ECTS, які виставляються поряд з кількістю балів за результати поточного контролю.

Перелік теоретичних питань навчальної програми

1. Поняття господарських рішень та їх ознаки.
2. Сутність господарських рішень та їх види.
3. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення.
4. Способи формалізації та реалізації господарських рішень.
5. Визначення оптимальних форм представлення та реалізації господарських рішень.
6. Основні параметри якісного рішення.
7. Основні умови забезпечення якості господарського рішення.
8. Види ефективності господарських рішень.
9. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення.
10. Принципи оцінки ефективності господарських рішень.
11. Елементи процесу прийняття рішень.
12. Етапи та процедури процесу прийняття рішень.
13. Стили прийняття рішень.
14. Корисні структурні схеми та засоби прийняття рішень.
15. Характер прийняття рішень.
16. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень.
17. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації.
18. Закони та закономірності, що впливають на прийняття рішень.
19. Загальні закони управління людиною. Закон інерційності людських систем.
20. Закони зв'язку із зовнішнім середовищем. Соціально-психо-логічні і біопсихічні закони.
21. Методи розробки господарських рішень.
22. Аналітичні, статистичні та математичні методи.
23. Експертні методи та умови їх застосування.
24. Характеристика евристичного програмування.
25. Види евристичних методів.
26. Ділові та організаційно-діяльнісні ігри.
27. Метод сценаріїв.

28. Сутність та види методу «дерево цілей».
29. Прогнозування та аналіз господарських рішень.
30. Основні завдання та ключові принципи прогнозування господарських рішень.
31. Сутність та принципи аналізу господарських рішень.
32. Методи аналізу господарських рішень та їх інструментарій.
33. Обґрунтування господарських рішень.
34. Методичні основи обґрунтування господарських рішень.
35. Підходи до обґрунтування та вибору господарських рішень.
36. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень.
37. Контроль за перебігом виконання господарських рішень та його види.
38. Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності.
39. Сутність та основні причини невизначеності.
40. Видова класифікація невизначеності.
41. Урахування фактора невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.
42. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності.
43. Матриця прибутків і матриця витрат, особливості їх побудови.
44. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.
45. Детермінований еквівалент лотереї, премія за ризик та страхова сума.
46. Умови схильності, несхильності та байдужості до ризику. Приклади функцій.
47. Методика побудови функції корисності.
48. Сутнісно-змістова характеристика ризику.
49. Класифікація підприємницьких ризиків.
50. Характеристика підприємницьких ризиків за сферою їх походження та ступенем впливу на результати діяльності підприємств.
51. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику. Прийняття рішень в конфліктних ситуаціях.
52. Інвестиційні та фінансові рішення.
53. Проектний ризик та прийняття господарських рішень.
54. Критерії обґрунтування рішень у процесі прийняття (вибору) інвестиційного проекту.
55. Коефіцієнт систематичного ризику.
56. Систематичний ризик та сподівана дохідність компанії.
57. Теорія оптимального портфеля.
58. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.
59. Межі застосування кількісних та якісних методів аналізу певного підприємницького ризику.
60. Якісний аналіз підприємницьких ризиків.
61. Сутність системних та несистемних (унікальних) ризиків та можливості зведення їх до мінімуму.
62. Сутність політичних ризиків та їх вплив на поведінку суб'єктів господарювання.
63. Походження соціальних ризиків та їх співвідношення із соціальним становищем.
64. Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків.

65. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.
66. Сутність виробничих ризиків, їх класифікація та вплив на діяльність підприємства.
67. Безпосередньо виробничі ризики, їх види та причини виникнення.
68. Сутність постачальницьких ризиків, їх види та причини виникнення.
69. Сутність транспортних ризиків, їх види та причини виникнення.
70. Характеристика ризиків у комерційній діяльності підприємства.
71. Причини виникнення безпосередньо реалізаційних ризиків.
72. Характеристика фінансових ризиків та їх види.
73. Сутність інвестиційних ризиків, їх види та причини виникнення.
74. Ризики зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
75. Кількісний аналіз ризиків господарювання.
76. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику.
77. Характеристика методів кількісного оцінювання ризиків.
78. Характеристика методів оцінювання ризикованості інвестиційних проектів.
79. Переваги та недоліки основних методів кількісного оцінювання підприємницьких ризиків.
80. Переваги та недоліки основних методів кількісного оцінювання ризиків інвестиційних проектів.
81. Особливості управління ризиками господарської діяльності.
82. Структурна схема ризик-менеджменту.
83. Напрями та методи регулювання ступеня ризику.
84. Методи зниження ступеня ризику.
85. Особливості процесу хеджування ризиків.
86. Характеристика процесу диверсифікації, її переваги та недоліки.
87. Сутність системи страхування підприємницьких ризиків.

8. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій.
2. Методичні вказівки до вивчення дисципліни.
3. Методичні вказівки до виконання практичних робіт.
4. Методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів заочної форми навчання.

9. Рекомендована література

Базова

1. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навчальний посібник/ Клименко С.М. та ін. – К.: КНЕУ, 2005.
2. Господарський ризик та методи його вимірювання. навчальний посібник/ Клименко С.М. та ін. – К.: КНЕУ, 2005.
3. Машина Н.І. Економічний ризик та методи його вимірювання: навчальний посібник. – К., 2003. 188с.
4. Гончаров І.В. Ризик та прийняття управлінських рішень: навчальний посібник. – Харків: НТУ ХПІ, 2003 – 160с.
5. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навчальний посібник. – К., 2006.
6. Івченко І.Ю. Економічні ризики: навчальний посібник, - К., 2006.

7. Вітлінський В.В., Верчено Л.І. та ін. Економічний ризик: ігрові моделі. – К., 2002.

Додаткова

1. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: Навч. посіб. – К: ЦУЛ, 2002. – 420 с.

2. Веснин В. Р. Основы менеджмента: Ученик / Ин-т междунар. права и экономики. – М.: Триада, Л, 1997. – 334 с.

3. Глущенко В. В. Управление рисками. Страхование. – Железнодорожный: Крылья, 1999. – 336 с.

4. Исаев В. В., Немчин А. М. Общая теория социально-экономических систем: Учеб. пособие. – СПб.: Изд. дом «Бизнес-пресса», 2002. – 176 с.

5. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

6. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 271 с.

7. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент: Учебник. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2001. – 448 с.

8. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дис. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.

9. Вітлінський В. В. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ «Борисфен», 1996. – 326 с.

10. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризику. – К.: КНЕУ, 2004. – 272 с.

11. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 271 с.

12. Устенко О. Л. Предпринимательские риски: основы теории, методология оценки и управление. – К.: Асеусвит, 1996. – 146 с.

13. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2003. – 188 с.

14. Абрамова О. Методика експертної оцінки варіантів проектів прийняття рішень // Укр. ін вест. журн. Welcome. – 1999. – № 12. – С. 33–45.

15. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989. – 192 с.

16. Андрійчук, В. Г. Менеджмент: Прийняття рішень і ризик: Навч. посіб. – К: КНЕУ, 1998. – 316 с.

17. Андрейчикова А. Н. Неопределенность как источник возникновения риска экономической деятельности // Академ. огляд. – 2002. – № 1. – С. 71–75.

18. Бачкай Т., Месена Д. и др. Хозяйственный риск и методы его измерения. – М.: Экономика, 1979. – 184 с.

19. Бережнов Г. В. Управление предприятием: Новые подходы к снижению риска и повышению эффективности организации // Управ-ление риском. – 2003. – № 2. – С. 24–29.

20. Берлин А. Механизм инвестиционных решений на промышленном предприятии // Пробл. теории и практики упр. – 2001. – № 1. – С. 80–85.

21. Большаков А. С. Моделирование в менеджменте: Учеб. пособие. – М.: Информационно-издат. дом «Филинь», Рилант, 2000. – 464 с.

22. Бондаренко Є. В. Інвестиційні рішення // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. – 1999. – № 8. – С. 56–59.

23. Бугара М. Прийняття управлінських рішень у виробничій сфері на основі імітаційного моделювання // Вісн. Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2000. – № 4. – С. 359-361.
24. Бугрова О. Методологічні основи оцінки ризику при прийнятті інвестиційних рішень // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 29–32.
25. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
26. Вітлінський В. В. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ «Борисфен», 1996. – 326 с.
27. Вагошов П. А., Мант Сунг, Им. Экономический риск: Учеб. пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. – 116 с.
28. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2002. – 420 с.
29. Ващекин Н. П., Дзалиев М. И. Безопасность предпринимательской деятельности: Учеб. пособие / Моск. гос. ун-т коммерции НИИ устойчивого развития и безопасности. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Экономика, 2002. – 334 с. – С. 116.
30. Веснин В. Р. Основы менеджмента: Учебник. Ин-т междунар. права и экономики. – М.: Триада, Лтд, 1997. – 334 с.
31. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику – К.: Деміур, 1996. – 212 с.
32. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
33. Внукова Н. М., Смоляк В. А. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств // Фінанси підприємств. – 2002. – № 10. – С. 15-21.
34. Волков И., Грачева М. Анализ проектных рисков / Корпоративный менеджмент // [http:// www.cfin.ru](http://www.cfin.ru)
35. Воронцовский А. В. Управление рисками: Учеб. пособие – 2-е изд., испр. и доп. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та; ОЦЭМ, 2004. – 458 с.
36. Вяткин В. Н., Гамза В. А., Хэмптон Дж. Дж. Управление риском в рыночной экономике. – М.: Экономика, 2002. – 195 с.

ЗМІСТ

1. Вступ	1
2. Програма навчальної дисципліни	2
3. Структура навчальної дисципліни	5
4. Теми практичних занять	6
5. Самостійна робота (питання самоперевірки, семінарів, теми доповідей і рефератів)	7
6. Індивідуальні завдання	16
7. Контроль знань	16
Тестові завдання	18
Приклад завдання поточного контролю	29
Перелік теоретичних питань курсу	31
8. Методичне забезпечення	33
9. Рекомендована література	33